

Paulina Filip

Finansowanie MSP ze źródeł zewnętrznych : ujęcie regionalne

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 53-61

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAULINA FILIP

Uniwersytet Rzeszowski

FINANSOWANIE MSP ZE ŹRÓDEŁ ZEWNĘTRZNYCH – UJĘCIE REGIONALNE

Wprowadzenie

Istnienie barier ograniczających rozwój oraz aktywność małego i średniego przedsiębiorstwa w Polsce od początku przemian systemowych jest systematycznie monitorowane w raportach diagnozujących stan tego sektora. Najczęściej wymienia się bariery finansowe, rynkowe, prawne, społeczne i informacyjne. Wśród grupy małych i średnich przedsiębiorstw od lat utrzymuje się tendencja do finansowania rozwoju przede wszystkim z własnych środków¹. Na postawę taką wpływają rynkowe warunki funkcjonowania oraz czynniki wewnętrzne przedsiębiorstw, w tym przede wszystkim wielkość zasobów majątkowych, brak historii kredytowej, wiarygodności kredytowej i inne.

Jedną z form rozwiązań systemowych jest wykorzystanie środków finansowych z programów pomocowych i środków zagranicznych. Problemem badawczym jest poszukiwanie zewnętrznych form wsparcia finansowego małych i średnich przedsiębiorstw, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania środków ze źródeł Unii Europejskiej na terenie województwa podkarpackiego.

Źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstw MSP

Od początku tworzenia sektora MSP w Polsce jednym z kluczowych problemów hamujących zarówno proces ich powstawania, jak i dalszego umacniania jest ograniczony dostęp do źródeł finansowania. Z problemem tym borykały się

¹ Regionalny układ sektora MSP. www.mpis.gov.pl. sytuacja msp; B. Mikołajczyk, *Finansowe uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw z uwzględnieniem sektora MSP*, Difin, Warszawa 2006.

praktycznie wszystkie kraje, zarówno te o dobrze rozwiniętych rynkach kapitałowych, jak i te zdominowane przez ustrój bankowy². Poziom prywatnych oszczędności oraz zakumulowany majątek prywatny, będący do dyspozycji przedsiębiorcy nie jest na ogół wystarczający do podjęcia działalności gospodarczej w szerszym zakresie. W tej sytuacji przedsiębiorcy sięgają po inne dostępne formy finansowania, analizując jednocześnie koszty i korzyści ich zastosowania.

Tabela 1. Dostępność wybranych zewnętrznych źródeł finansowania ze względu na fazę rozwoju przedsiębiorstwa

Źródło finansowania	Faza rozwoju przedsiębiorstwa		
	koncepcja i powstanie	mała firma	średnia firma
Kredyty bankowe	+	++	+++
Poręczenia kredytowe	+	++	+++
Fundusze pomocowe	+	++	++
Kredyt kupiecki	+a	+++	+++
Pożyczki pozabankowe	+++	+++	+++
Leasing	+	+++	+++
Franchising	+	+	+++
Fundusze venture capital	+	++	+++

+ źródło niedostępne; ++ źródło średnio dostępne; +++ źródła łatwo dostępne.

Źródło: opracowanie na podstawie A. Skowronek-Mielczarek, *Małe i średnie przedsiębiorstwa*, C.H. Beck, Warszawa 2003.

W zależności od faz rozwoju przedsiębiorstwa istnieje wiele możliwości jego finansowania. Według źródeł wyróżnia się kapitały własne i kapitały obce. Podstawowa różnica między nimi polega na tym, że kapitały własne pochodzą od samego przedsiębiorstwa bądź jego udziałowców, a kapitały obce pozyskiwane są z zewnątrz z otoczenia, w którym funkcjonuje dane przedsiębiorstwo. Wspomnieć należy także o innym, często stosowanym podziale, według którego źródła finansowania dzielimy na wewnętrzne i zewnętrzne. Wewnętrznymi źródłami finansowania, w przypadku małych firm nieposiadających osobowości prawnej, są zwykle

² H. Waniak-Michalak, *Pozabankowe źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2007.

środki właściciela firmy inwestowane w działalność w momencie jej zakładania oraz wypracowane przez firmę w trakcie jej funkcjonowania. W przypadku firm jednoosobowych i spółek cywilnych występuje problem rozdzielenia środków posiadanych przez firmę od środków posiadanych przez właściciela³. W przypadku firm posiadających osobowość prawną za wewnętrzne źródła finansowania uważa się środki wypracowane przez firmę w trakcie działalności. Taki podział wynika wprost z zasady, że w przypadku finansowania wewnętrznego jedynym kosztem, jaki ponoszą właściciele, jest tzw. koszt alternatywny wynikających z ewentualnej odmiennej alokacji środków. Podmioty dostarczające firmie kapitału własnego nabywają automatycznie prawo własności do pewnej, odpowiadającej ich udziałowi części majątku przedsiębiorstwa, oczekując jednocześnie z tego tytułu określonych korzyści w postaci dochodów pieniężnych z udziału w zyskach i wzrostu wartości przedsiębiorstwa. Koszt pozyskania kapitału własnego będzie zatem dla rentownej firmy zwykle wyższy niż koszt kapitału obcego i oznacza konieczność dzielenia się zyskiem. Jest natomiast obciążony mniejszym ryzykiem.

Pozyskując kapitał finansowy z zewnętrznych źródeł, przedsiębiorca musi się liczyć z częściową a czasem nawet całkowitą utratą kontroli nad jednostką. Podmioty dostarczające firmie kapitału obcego pożyczają go na pewien, z góry określony czas, za co oczekują wynagrodzenia w postaci oprocentowania. Odsetki od pożyczonego kapitału stanowią dla przedsiębiorstwa koszty zmniejszający podstawę opodatkowania. Głównymi zewnętrznymi źródłami kapitału obcego są kredyty bankowe, zobowiązania z tytułu dostaw i usług, zobowiązania stałe, dotacje i pożyczki, leasing finansowy, emisja obligacji i innych papierów dłużnych. Należy zaznaczyć, że niektóre z wymienionych w tabeli 1 źródeł finansowania nie powodują w sposób bezpośredni dopływu pieniądza do firmy, ale oddziałując pośrednio na przepływy pieniężne, np. W przypadku wydłużenia terminów płatności lub obniżając koszty działalności, wywołują wzrost ilości wolnych środków pieniężnych, które pozwalają na finansowanie działalności inwestycyjnej lub ich wykorzystanie w bieżącej działalności gospodarczej.

Stan sektora MSP w województwie podkarpackim

W roku 2008 w województwie podkarpackim zarejestrowanych było 143,2 tys. podmiotów gospodarczych, tj. 3,9% widniejących w rejestrze Regon w Polsce, z czego zaledwie 238 to przedsiębiorstwa zatrudniające ponad 249 pracow-

³ *Finansowanie działalności gospodarczej w Polsce – wybrane aspekty*, red. I. Pruchnicka-Grabias, A. Szelągowska, CeDeWu, Warszawa 2006.

ników. Ponadprzeciętny udział w kraju miało województwo w gronie podmiotów małych – 4,1% .Relatywnie najmniejszy, taki jak w ogólnej liczbie podmiotów, był udział regionu w grupie firm mikro – 3,8%.

Tabela 2. MSP województwa podkarpackiego zarejestrowane w systemie Regon w porównaniu z liczbą mieszkańców

Województwo podkarpackie	Liczba firm na 10 tys. mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP Ogółem	678,8	16
MSP z kapitałem zagranicznym	3,9	15
MSP nowo powstałe	56,2	16
MSP zlikwidowane	46,1	2

Źródło: *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007*, PARP, Warszawa 2008.

Wskaźniki przedsiębiorczości w województwie podkarpackim są najniższe w skali kraju. Na 1000 mieszkańców było zarejestrowanych w regionie 68 podmiotów sektora MSP. Podkarpackie wyróżnia się pod względem niskiej liczby podmiotów zlikwidowanych – ma drugą lokatę w rankingu województw. Jednocześnie jednak powstało niewiele nowych podmiotów, gdyż 56 na 10 tys. mieszkańców, co oznaczało szesnastą lokatę w Polsce⁴.

Tabela 3. Nakłady na inwestycje w grupie małych i średnich przedsiębiorstw

Województwo podkarpackie	Ogółem	Mikro	Małe	Średnie
Nakłady (tys. zł)	3521 498	571 059	313 726	866 969
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,0	16,2	8,9	24,6
Inwestycje na przedsiębiorstwo (tys. zł)	49,5	9,4	204,3	1479,6
Inwestycje na przedsiębiorstwo (Polska = 100)	74,2	110,1	70,4	77,6
Inwestycje na pracującego (tys. zł)	9,6	4,6	9,2	13,6

Źródło: *Raport o stanie sektora...*

⁴ Raport o stanie sektora...

Małe i średnie firmy regionu podkarpackiego sfinansowały inwestycje w większości ze środków własnych – około 75% firm sektora prywatnego. Drugim co do ważności źródłem dla MSP były kredyty i pożyczki krajowe, które pokryły 17–19% potrzeb inwestycyjnych. Zagraniczne kredyty były źródłem finansowania zaledwie 1,5% nakładów inwestycyjnych badanych przedsiębiorstw regionu. Po środki z bezzwrotnej pomocy zagranicznej sięgały głównie średnie firmy prywatne, gdzie stanowiły one około 8% ich budżetu na inwestycje, a wśród małych prywatnych – 2,6%. Ich znaczenie systematycznie rośnie⁵. Około 1%–2% nakładów inwestycyjnych MSP sfinansowały z innych niż wymienione źródła. Środki budżetowe krajowe w tej grupie mają śladowe znaczenie.

Pozyskiwanie dotacji przez sektor MSP

Od momentu podpisania przez Polskę umowy stowarzyszeniowej ze Wspólnotami Europejskimi dotacje Unii Europejskiej stały się istotnym źródłem finansowania⁶. Na przestrzeni lat 2003–2006 małe i średnie firmy w województwie podkarpackim wykorzystwały ponad 21 mln euro z funduszy przedakcesyjnych oraz ponad 100 mln zł z funduszy strukturalnych. Ponad 90% tych środków wsparło przedsięwzięcia inwestycyjne firm. Mniej niż 10% wsparcia trafiło do firm na realizację projektów szkoleniowych i doradczych. Fundusze przedakcesyjne były wstępem dla przedsiębiorców z województwa podkarpackiego do korzystania ze środków finansowych UE w formie dotacji na działalność gospodarczą. Po wstąpieniu Polski do UE rozpoczął się okres korzystania z jeszcze większych środków finansowanych z funduszy strukturalnych przeznaczonych na wsparcie MSP, głównie z Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w latach 2004–2006 (SPO WKP). Były to działania: 2.1. Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo” i 2.3. Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje”, a pod koniec 2006 roku również poddziałanie 2.2.1. Projekty polegające na dokonywaniu nowych inwestycji (w rozumieniu przepisów UE), czyli na utworzeniu lub rozbudowie przedsiębiorstwa, zarówno ze sfery produkcyjnej jak i usługowej, jak również na rozpoczęciu w przedsiębiorstwie

⁵ A. Rogut, *Potencjał polskich MSP w zakresie absorbowania korzyści integracyjnych*, Łódź Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.

⁶ *Finansowanie MSP w Polsce ze środków finansowych UE jako czynnik wpływający na konkurencyjność przedsiębiorstw*, red. A. Alińska, E. Latoszek, SGH Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2008.

działalności obejmującej dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, produktu lub procesu produkcyjnego. Instytucją wdrażającą działanie była Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości we współpracy z regionalnymi instytucjami finansującymi.

W odróżnieniu od funduszy przedakcesyjnych, których budżet był podzielony regionalnie, budżet funduszy strukturalnych w ramach działań SPO WKP był ogólnopolski, toteż stopień ich wykorzystania w województwie podkarpackim zależał wyłącznie od aktywności przedsiębiorców MSP z obszaru województwa w zakresie prowadzonej przez siebie działalności, jakości projektów składanych wraz z wnioskiem o dotację oraz własnych możliwości finansowych (maksymalny poziom dofinansowania wynosił 50% wartości projektu). Budżet działania 2.1 wynosił 19 mln euro (13,3 mln euro z EFRR i 5,7 mln euro z budżetu państwa), a działania 2.3 – 387 mln euro (270,9 mln euro z EFRR i 116,1 mln euro z budżetu państwa). W tabeli 4 przedstawiono dane obrazujące skuteczność w pozyskiwaniu dotacji przez sektor MSP województwa podkarpackiego w ramach poszczególnych działań.

Tabela 4. Ilość składanych wniosków o dotację i zawartych umów dla działania 2.1

Wyszczególnienie	Wnioski
Liczba złożonych wniosków	204
Liczba wniosków odrzuconych formalnie	17
Liczba wniosków ocenionych merytorycznie	186
Liczba wniosków odrzuconych merytorycznie	42
Liczba przyznanych dotacji	144
Liczba rezygnacji z podpisania umowy	5
Liczba podpisanych umów	139

Źródło: Raport wsparcie rozwoju firm w województwie podkarpackim w latach 2004–2006, MARR, Rzeszów 2008.

Analiza przedstawionych danych wskazuje, że przedsiębiorcy sektora MSP w województwie podkarpackim wykazali się skutecznością na poziomie 68% w ubieganiu się o dofinansowanie w ramach działania 2.1, ale zainteresowanie tym rodzajem dofinansowania nie było duże. Znacznie gorzej przedstawiają się dane dotyczące wysokości wykorzystanego dofinansowania. Tutaj wskaźnik kształtuje się na poziomie nieprzekraczającym 38%, co wskazuje, że dofinanso-

wania nie uzyskała większość projektów złożonych na większe kwoty. Oznacza to, że jakość merytoryczna tych projektów była niższa od projektów złożonych przez przedsiębiorców sektora MSP z innych województw. Okazuje się, że o dotacje z działania 2.1 na usługi doradcze najskuteczniej zabiegały małe przedsiębiorstwa, wykorzystując prawie 93% wszystkich wykorzystanych w tym działaniu środków finansowych.

Tabela 5. Liczba składanych wniosków o dotację i zawartych umów dla działania 2.3

Wyszczególnienie	Wnioski
Liczba złożonych wniosków	1391
Liczba wniosków odrzuconych formalnie	259
Liczba wniosków ocenionych merytorycznie	1124
Liczba wniosków odrzuconych merytorycznie	954
Liczba przyznanych dotacji	180
Liczba podpisanych umów	174

Źródło: Raport wsparcie rozwoju firm...

Dane przedstawione w tabeli 5 dla działania 2.3 wskazują, że zainteresowanie przedsiębiorców bezpośrednim wsparciem inwestycyjnym było znacznie większe niż wsparciem działań doradczych. Niestety, w przypadku tego działania skuteczność w ubieganiu się o dofinansowanie była niska i wyniosła niecałe 13%. Dane dotyczące wysokości wykorzystanego dofinansowania prezentują się nieco lepiej. Tutaj wskaźnik osiąga prawie 17%, nadal jednak jest bardzo niski. Przyczyny takiego stanu są bardziej złożone i są pochodną nie tylko słabej jakości merytorycznej złożonych przez przedsiębiorców projektów i silnej konkurencji ze strony przedsiębiorców z innych województw, ale w bardzo dużej części są także skutkiem olbrzymiego zainteresowania tym rodzajem dofinansowania w całej Polsce, co spowodowało bardzo szybkie wyczerpanie dostępnego w ramach działania 2.3 budżetu, a to z kolei uwarunkowało, że duża część pozytywnie ocenionych projektów nie mogła otrzymać dofinansowania. W przypadku działania 2.3 najwięcej środków finansowych wykorzystaly średnie przedsiębiorstwa, ponad 59%. Również w tym działaniu aktywne były małe przedsiębiorstwa wykorzystując około 38% ogólnej kwoty. Znikoma pozycja mikroprzedsiębiorstw w obydwu działaniach, niespełna 1,8% wykorzystanych środków w działaniu 2.1

oraz tylko około 2,5% wykorzystanych środków w działaniu 2.3 świadczy jednoznacznie, że kryteria ubiegania się o dotację z tych źródeł były dla mikroprzedsiębiorstw zbyt wymagające, przez co mało atrakcyjne. Preferowały one jednoznacznie przedsięwzięcia gospodarcze o większej skali, bardziej odpowiednie dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Podsumowanie

Każda działalność gospodarcza ze swej natury jest uwarunkowana zapotrzebowaniem na kapitał i nowe środki produkcji. Brak własnych środków finansowych w przedsiębiorstwie wymusza konieczność poszukiwania innych, zewnętrznych źródeł finansowania⁷.

Biorąc pod uwagę postawy i przemiany zachodzące w otoczeniu małych i średnich przedsiębiorstw w województwie podkarpackim, rezultaty ich starań o pozyskanie środków z funduszy UE należy uznać za średnie. Analiza przestrzenna potwierdza istnienie dużych dysproporcji w aktywności gospodarczej sektora MSP na obszarze województwa, gdzie można wyróżnić tylko kilka silnych i aktywnych gospodarczo ośrodków. Największą aktywnością wykazali się przedsiębiorcy powiatu rzeszowskiego, ale tuż za nimi znajdują się przedsiębiorcy z grupy powiatów aktywnych powyżej średniej: dębickiego, mieleckiego i krośnieńskiego. Przedsiębiorcy z pozostałych powiatów byli znacznie mniej aktywni. Negatywnie w zestawieniu prezentują się powiaty, w których wykorzystano tylko jedną dotację: jarosławski, leski i strzyżowski, oraz powiat lubaczowski, w którym żaden przedsiębiorca nie wykorzystał dotacji. Złożone procesy społeczne i gospodarcze warunkują postawy przedsiębiorców wobec pozyskiwania środków zewnętrznych i odwrotnie, co przejawia się w relacjach systemu sprzężeń zwrotnych.

⁷ M. Grzebyk, Z. Kryński, *Przedsiębiorczość na szczeblu lokalnym na przykładzie gminy Kolbuszowa*, w: *Uwarunkowania przedsiębiorczości – różnorodność i zmienność*, red. K. Jaremczuk, Tarnobrzeg 2008, s. 184–194.

EXTERNAL SOURCES OF FUNDING IN MSP SECTOR – ANALYSIS IN REGION

Summary

For years small and medium sized enterprises in Poland have a tendency to funding of their development from own sources. Lack of own financial resources creates necessity for searching different, external sources of funding in practice.

The main problem of article was the analysis of activity MSP sector in podkarpacie province in the area of absorption taking funds from European Union and the evaluation of efficiency and necessity in this form of financing.

Translated by Paulina Flip